

Vårdsberg

Besiktning av kalkmåleri 2014-04-08

Gunnar Nordanskog & Eva Ringborg

Bild 1: vy mot koret

Sammanfattning av åtgärdsbehov

Sprickbildning i valv och murar, hela kyrkan

Kalkmåleriet förefaller stabilt i färgskikten, men det finns omfattande sprickbildningar i både valvkappor och på murverkets puts. På norra korsarmens norra vägg och i korets valvanfang och portalomfattningen till sakristian finns öppna sprickor och nedfall av små putsbitar. Vissa färgskikt sitter lösa. Skadorna är akuta.

Åtgärd: Översyn och skyddskonservering av de nedre delarna av måleriet, dvs fästning av flagor och viss kittning av hål och sprickor upp till manshöjd. Det är totalt ca 80 m² som behöver detaljgranskas, men långt mindre omfattning vad som behöver konserveras. Det rör sig alltså inte om en fullständig konservering utan endast skydd av de delar av måleriet som man riskerar att vidröra från golvet. **Bör åtgärdas inom 3 år, sök KAE 2016.**

Nedsmutsning

Kyrkan ger ett fint helhetsintryck. Valvmåleriet är något smutsigt, men det finns ingen anledning att genomföra en rengöring, som skulle innebära onödigt slitage på måleriet.

Klimat

Uppvärmningssystemet tycks fungera bra ur bevarandesynpunkt. De gamla panelradiatorerna skulle kunna bidra till nedsmutsning av väggarna ovanför, men det finns ingen påtaglig svärtning.

Åtgärd: Eventuella förändringar av uppvärmningsrutinerna måste noga följas upp med dokumentation av förändringar i inomhusklimatet och eventuell påverkan på kalkmåleriet.

Beskrivning av kalkmåleriet

Vårdsbergs kyrka har kalkmåleri i kor, korsarmar och korskvadrant från början av 1600-talet. Under detta, på valvribborna finns också spår av 1400-talsmåleri.

Måleriet i Vårdsbergs kyrka är väl dokumenterat och beskrivet, varför här endast görs en kort sammanfattning. Till grund för målningen ligger ett bestämt program, som troligen uppgjordes av kyrkoherde Laurentius Petri Franck (död 1617). Målningarna tillskrivs en mästare Mats, som också har dekorerat bland annat Hägerstad gamla och Landeryds kyrka.

Bilderna är medeltidsmässiga i sin karaktär, men figurer och dräkter tyder på 1500-talet. En del förebilder återfinns i träsnitten i 1588 års bibelutgåva.

I *korvalvet* avbildas Skapelsen, Syndafallet, Utdrivandet ur Paradiset samt Brodermordet. Bredvid varje scen finns apostlar med var sin del av trosartikeln skriven i textskyltar.

Bild 2: korvalvets mitt med en sol målad på slutstenen (foto: Sten Peterson)

Bild 3: Ovan ingången till sakristian finns målning i form av en portalimitation. Delar av detta måleri är mycket löst (se detaljbild).

Bild 4: Detalj av skada på blomma, norra sidan av sakristieportalen.

Bild 5: Öppna sprickor i putsen på sydöstra valvanfängen i koret.

Korsmittens valv avbildar Noaks ark, Guds förbund med Abraham, Babels torn, änglarnas besök hos Abraham, Sodoms undergång, Abraham offrar Isak, samt Jakobs dröm.

Bild 6: Korsmittens östra valvkappa, Noaks ark.

Södra korsarmen avbildar på valvbågen flera scener ur Gamla testamentet, bland annat Simsons strid med lejonet. De gamlaltestamentliga scenerna fortsätter runt om i södra korsarmens valv och väggar. Nedanför de tre väggfälten finns tio framställningar av människans åldrar.

Bild 7: Södra korsarmens södra vägg, "60-årsåldern".

Norra korsarmen: i valvet avbildas Daniel i lejongropen med flera gammaltestamentliga scener, medan väggarna avbildar Passionshistorien. Putsen smular något och nedanför målningarna ligger små putsfragment.

Bild 8: Norra korsarmens norra vägg, Kristus och Maria efter Uppståndelsen.

Bild 9: Norra korsarmens norra vägg, exempel på färgbortfall på Mariafiguren.

Åtgärdshistorik

Måleriet överkalkades i mitten av 1700-talet och framtogs åter vid en restaurering av kyrkan 1939-40 då också rekonstruktion av förluster utfördes (konservator Sven Sundbaum). Målningarna rengjordes och konserverades 1994-95 (konservator Sten Peterson). Rengöringen genomfördes med gomma pane, putsen fästes med hydrauliskt kalkbruk, färgflagor fästes med Primal AC 33. Gipslagningar avlägsnades där så var möjligt.

Huggmärkena efter framtagningen är inte retuscherade. Putsen är ojäm och har lagningar i olika material, både kalkputs och gips.

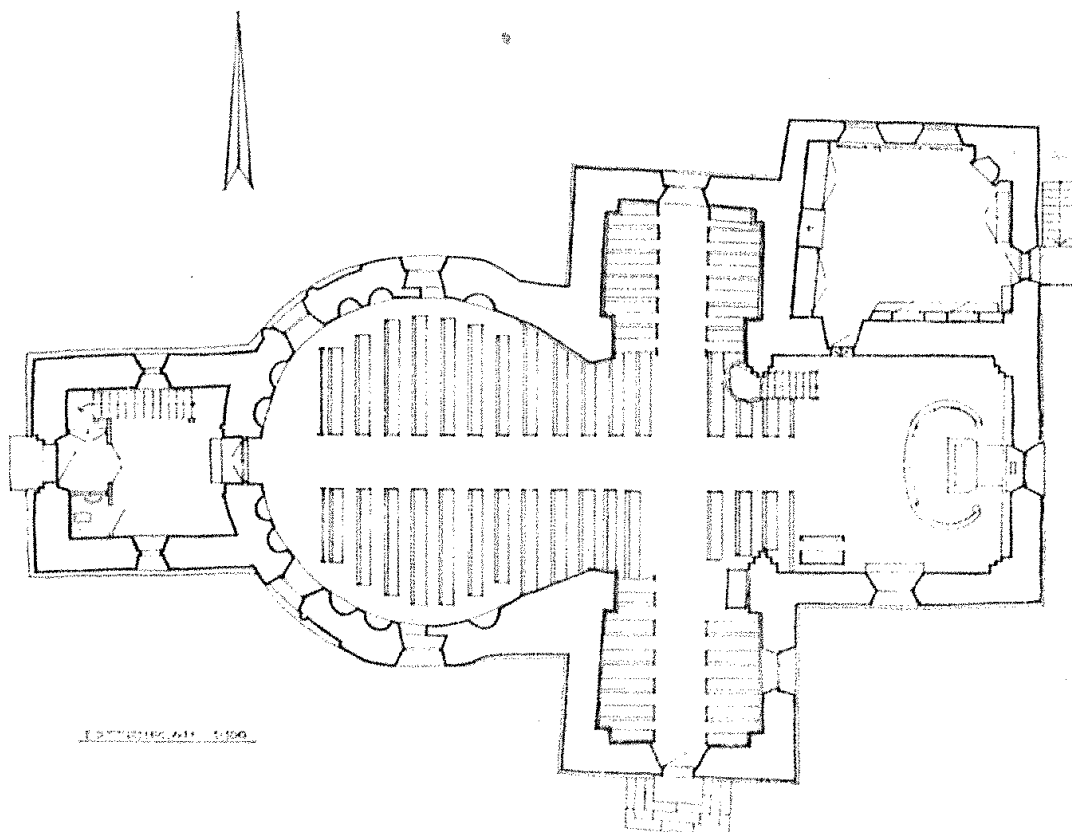

Bild 10: Bottenplan, uppmätning av Ture Jangvik 1981 (ATA, ur VoU-plan).

Rapport sammanställd av Gunnar Nordanskog 2014-04-08
Granskad av Eva Ringborg

Källor

Cnattingius, Bengt & Ljungstedt, Sune 2000: *Vårdsbergs kyrka*. Kyrkoberskrivning (fjärde upplagan, omarbetad av Sune Ljungstedt). Linköpings stifts kyrkoberskrivningskommitté.

Lindgren, Mereth 1983: *Att lära och att pryda*. Stockholm.

Peterson, Sten 1997: Rapport för konservering av kalkmålerier i Vårdsbergs ka, Östergötlands län. E länsstyrelse dnr 330-469-1994.

Peterson, Sten 2003: Kalkmåleriinventering, Linköpings stift.

Peterson, Sten 2007: Vård- och underhållsplan Vårdsbergs kyrka.